

Univerzitné komunitné záhrady - Novodobý fenomén aj v Bratislave

Petra Hencelová

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava, Slovenská republika; petra010203@gmail.com

Abstract

University Community Gardens - Modern phenomenon also in Bratislava

The post is focused to identify university community gardens in Bratislava. There are two university community gardens in the city. They represent CG Dobrá myseľ at the Comenius University Faculty of Natural Sciences and the CG Komunitka pre každého at the Faculty of Social and Economic Sciences of Comenius University. The paper deals with the analysis and evaluation of the current status of the university community gardens. Attention is focused on the comparison of both university community gardens. The development of university community gardens in Bratislava is primarily focused on building relationships and creating community. Gardens are becoming a place for recreation, teaching, and course development. The most serious threat to the functioning of community gardens in Bratislava may be the constantly changing students, their overflowing, the possible absence of new members.

Keywords: *community gardens; university society; Bratislava.*

Úvod a formulácia cieľa

Komunitné záhrady sa vo všeobecnosti považujú za „*otvorené priestory*“ spravované členmi miestnej komunity [1]. Sú priestorom pre formálne a neformálne stretnutia, voľnočasové aktivity, vzdelávanie a zdieľanie znalostí a zručností. Komunitné záhrady sa vyznačujú kolektívnym participatívnym riadením komunity, kedy sa hlavným cieľom stáva pestovanie plodín a vytváranie produktov pre obyvateľov mesta [2, 3]. Komunitné záhrady sú formou mestského poľnohospodárstva [4, 5], pričom pestovaním plodín v mestských oblastiach prispievajú do miestnych potravinových systémov a výroby potravín. Sú považované ako alternatívny spôsob riešenia potravinovej bezpečnosti v mestách v systéme „alternatívnych“ potravinových sietí [6, 7, 8].

Komunitné záhrady majú mnoho foriem a slúžia rôznym záujmom. Príspevok je zameraný na univerzitné komunitné záhrady, ktoré zahrňujú okrem funkcie budovania sociálnych vzťahov, rekreácie a kultivácie záhrady aj aktivity spojené s prednáškami, workshopmi a diskusiami. Programy univerzitných záhrad obsahujú primárne kurzy, výučbu zručností pestovania, varenie alebo vedomosti o výživových konceptoch týkajúce sa pestovania plodín [9, 10]. Univerzitné komunitné záhrady prispievajú k rozvoju „alternatívneho“ potravinového systému a učia študentov správneho prístupu k trvalej udržateľnosti [11, 12]. Autori Laycock a kolektív [13] tvrdia, že tento typ komunitných

záhrad je prostriedkom pre aktívnu participáciu študentov a prispievajú k zmenám v stravovacích návykoch.

Cieľom tohto príspevku je zhodnotiť tému univerzitných komunitných záhrad v zmysle zodpovedania uvedených výskumných otázok:

O1: Aký je súčasný stav univerzitných komunitných záhrad v Bratislave? Ide o zhodnotenie, klasifikáciu a porovnanie záhrad podľa zvolených kritérií.

O2: Čo možno pokladať za najväčšie ohrozenie fungovania bratislavských univerzitných komunitných záhrad v budúcnosti?

Metódy a dáta

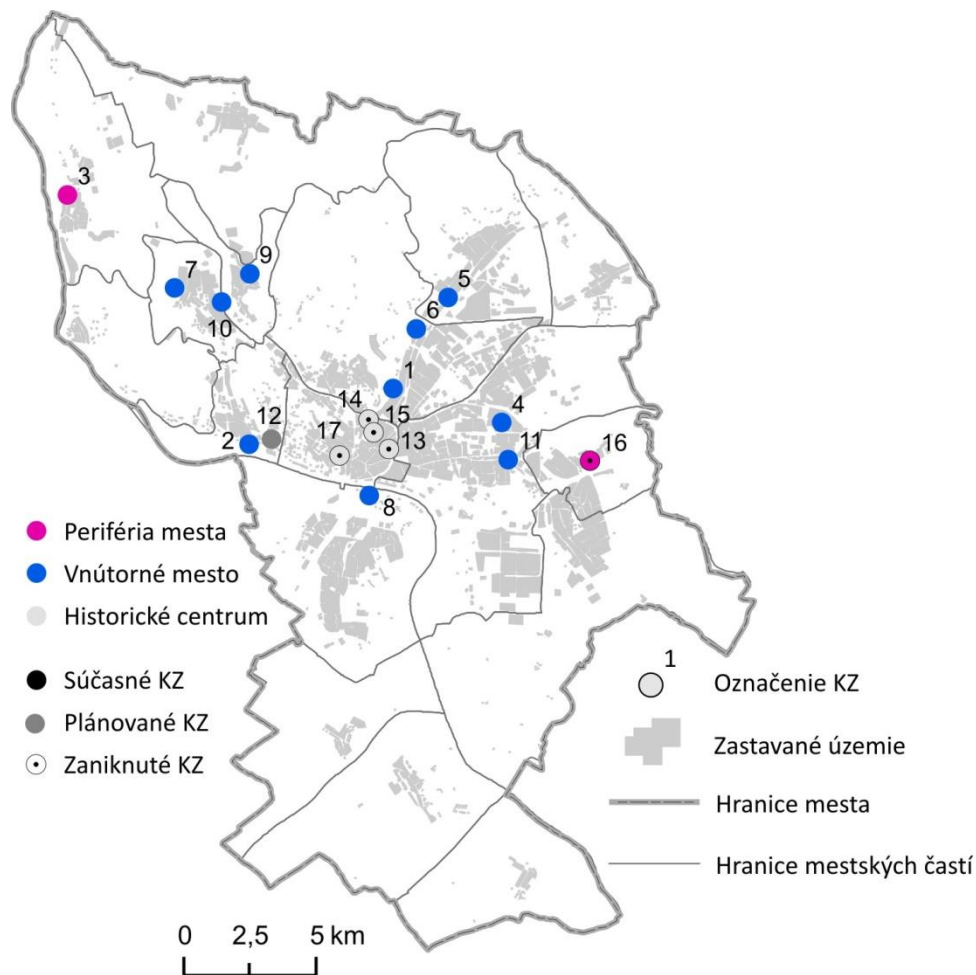
Aplikované metódy zberu dát možno začleniť do dvoch skupín. Prvú skupinu zastupuje metóda pološtruktúrovaných rozhovorov so správcami univerzitných komunitných záhrad v Bratislave počas mesiaca január 2018. Celkovo ide o rozhovory s dvoma správcami komunitných záhrad. Na tieto rozhovory nadväzuje aj druhá skupina metód.

Druhá skupina zberu dát vychádzala z dotazníkového prieskumu so správcami univerzitných komunitných záhrad v Bratislave, realizovaný pri osobnom stretnutí [14]. Otázky v ňom boli vopred pripravené a zoskupené do troch sekcií. Prvá z nich bola zameraná na základné informácie (počet členov, pohlavie, vek, rozloha pozemku a pod.). Druhá sekcia riešila fungovanie univerzitnej komunitnej záhrady (forma organizácie, vplyv mesta, financovanie, úloha správcu a pod.). Otázky z poslednej sekcie vychádzali zo zhodnotenia budúceho fungovania univerzitných komunitných záhrad v Bratislave. Zozbierané dáta boli následne analyzované s cieľom hľadať odpovede na stanovené výskumné otázky.

Výsledky a diskusia

Na území mesta Bratislava sa nachádzajú dve univerzitné komunitné záhrady (ďalej UKZ). Prvá z nich, Dobrá myseľ je lokalizovaná na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského (ďalej UK) s prvou plánovanou pestovateľskou sezónou na jar 2018. Druhou je UKZ Komunita pre každého realizovaná už počas roku 2017 na Fakulte sociálnych a ekonomických vied UK. K základným klasifikačným kritériám patrí poloha UKZ v rámci mesta. Vychádzajúc z klasifikácie nákupných centier v Bratislave podľa Križan [15] možno rozčleniť záhrady na tri skupiny: i) komunitné záhrady (KZ) v historickom centre mesta, ii) KZ vo vnútornom meste a iii) KZ na periférii. Z uvedenej klasifikácie obe záhrady zastupujú skupinu UKZ vo vnútornom meste. Ďalším kritériom je rozloha UKZ, ktorú vyčlenila Spilková [16] na tri kategórie: i) mikroprojekty (do 10 m²), ii) stredné veľké KZ (11 až

1 000 m²) a iii) veľké KZ (viac ako 1 000 m²). Rozlohou sa UKZ Komunitka pre každého radí k stredne veľkým záhradám, UKZ Dobrá myseľ k veľkým záhradám. Počtom aktívnych členov na prvých brigádach, ako ďalšie kritérium stanoveného podľa Spilková [16] možno obe UKZ zaradiť k stredne veľkým KZ (11 až 100 členov).

Obr. 1. Klasifikácia komunitných záhrad v Bratislave podľa rôznych kritérií

Označenie KZ: 1 – Vinica a mobilná záhrada Pionierska, 2 – KZ Vodárenská, 3 – KZ Pri klube dôchodcov, 4 – KZ Ostredky, 5 – KZ Krasňanský zelovoc, 6 – KZ Zelená Záhrada, 7 – KZ Jedlé mesto, 8 – KZ Cyklokuchyňa, 9 – KZ Projektu Život, 10 – KZ v Dúbravke, 11 – UKZ Komunitka pre každého, 12 – UKZ Dobrá myseľ, 13 – KZ Sasinkova, 14 – KZ Karpatská, 15 – KZ Pod strechou, 16 – KZ Vrakuňská, 17 – KZ Zochova.

Zdroj: Vlastný výskum

Vychádzajúc z pološtruktúrovaných rozhovorov, bola motiváciou vzniku UKZ Komunitka pre každého bola snaha spojiť dve tvorivé aktivity dokopy: i) vytvoriť priestor pre realizáciu výučby, intenzívnych kurzov, večerných eventov a možnosti oddychu pre širšiu komunitu, ii) prepojiť záhradu s univerzitným bufetom a zásobovať ho čerstvou vypestovanou zeleninou. Druhotný plán, zásobovať univerzitný bufet, sa v prvej sezóne nepodarilo splniť, kurz komunitnej psychológie na Fakulte sociálnych a ekonomických vied UK úspešne

prebehol počas jedného semestra. UKZ Komunitka pre každého má tak za sebou jednu pestovateľskú sezónu. Cieľom novovzniknutej UKZ Dobrá myseľ je vytvoriť priestor pre pestovanie rastlín, oddych pre študentov a zamestnancov Prírodovedeckej fakulty UK a Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK ako aj edukatívne miesto výučby (učebná pomôcka) pre študentov Prírodovedeckej fakulty UK.

Z výskumu možno identifikovať niekoľko spoločných znakov, ktorými sa UKZ vyznačujú. Dominantnou časťou oboch UKZ je okrasná časť s pestovaním rastlín. Od tohto sa odvodzuje vzniknutý názov UKZ „Dobrá myseľ“, ktorý symbolizuje ľudové pomenovanie okrasnej rastliny – pamajorán. Koordinátori záhrad plánujú v sezóne usporiadať viaceré spoločné pravidelné brigády, spolupracovať s inými verejnými inštitúciami a verejnosťou. Spoločným znakom UKZ je vlastníctvo a narábanie s finančným kapitálom. Obe UKZ získali financie od dekana a rektora príslušnej fakulty UK. Z výskumu bolo zistené, že UKZ Dobrá myseľ získala finančný príspevok od starostu mestskej časti Nové Mesto (pritom je UKZ lokalizovaná v mestskej časti Karlova Ves), UKZ Komunitka pre každého z príslušnej mestskej časti Ružinov.

Pri oboch UKZ výskum poukázal na nedostatky, týkajúce sa budovania komunity. Prvú sezónu pre UKZ Komunitka pre každého z vyššie uvedeného dôvodu možno považovať za neúspešnú, keďže záhrada bola od začiatku koncipovaná ako kurz, t.j. študenti mali povinnú účasť pri realizácii záhrady za kredity. Cieľom novej sezóny tejto záhrady je zmeniť systém – primárne budovať komunitu dobrovoľníkov a zlepšiť povedomie iniciátorov. Nedostatky, v prípade UKZ Dobrá myseľ, boli identifikované ako obavy z nedostatočnej propagácie a absencii príchodu nových členov. Laycock a kolektív [13] tvrdia, že univerzitný typ KZ je z demografického hľadiska najviac prechodný a rôznorodý. Efektívne spravovanie UKZ môže byť narušené prílišným prijímaním dobrovoľníkov a odovzdávaním vedomostí. UKZ reprezentujú nový spôsob formovania študentských komunit. Najväčším ohrozením pre dlhodobé fungovanie je teda u oboch UKZ v Bratislave meniac sa škála študentov počas štúdia.

Na území mesta Bratislava sú UKZ prvými svojho typu, aj preto je potrebné venovať pozornosť ich budúcemu vývoju na ďalších univerzitách Slovenska. Z pohľadu koordinátorov UKZ v Bratislave možno vychádzať z odpovedí na otázku: „Pokúste sa opísať vašu KZ v budúcnosti (o 5 - 10 rokov).“ Odpovede správcov oboch UKZ sú zamerané na rozvoj komunity a spolupráce študentov. *„Cieľom je to, aby to tu fungovalo, bude to stáť na tej komunite. Nedokážem to predikovať.“* (Koordinátor, UKZ Komunitka pre každého). *„Budúcnosť bude záležať od toho, akú iniciatívu vybudujeme v prvom roku. Je potrebné mať*

lídra, ktorý bude komunikovať s vedením fakulty, aktívneho študenta a zároveň niekoho, kto je tomu veľmi zapálený a je zamestnanec fakulty. Komunita sa už vytvorí prirodzene. Myslím, že záhrada bude splňať najskôr rekreačnú funkciu. Čo sa týka pestovania - neviem povedať, nakoľko sa uchytí pestovanie pre vlastnú spotrebu [...] tam mám veľký otáznik..“ (Kordinátor, UKZ Dobrá myseľ).

Záver

Predkladaný príspevok je zameraný na vznik novodobého fenoménu zakladania UKZ v hlavnom meste Bratislava. Osobitý typ komunitných záhrad zastupujú UKZ Komunitka pre každého a UKZ Dobrá Myseľ. Motiváciou vzniku oboch UKZ je vytvorenie priestoru pre realizáciu výučby a intenzívnych kurzov. UKZ sa majú stať miestom oddychu a rekreácie najmä pre študentov príslušnej fakulty (O1). Kordinátori vyjadrili nespokojnosť a obavy o vytvorenie samotnej komunity práve z nedostatku nových členov, nedostatočnej propagácie a meniacich sa študentov UKZ (O2). Možno predpokladať, že UKZ na území mesta Bratislava budú úspešnými a populárnymi projektmi a budúcnosť, relatívne krátkej existencie bratislavských UKZ, závisí od angažovanosti študentov a kordinátorov na spoločnej premene priestoru záhrady v rámci komunity.

Pod'akovanie

Týmto by som chcela poďakovať konzultantovi doc. RNDr. Františkovi Križanovi, PhD. za odborné rady a usmerňovanie.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Guitart D., Pickering C., Byrne J. (2012) Past results and future directions in urban community gardens research. *Urb. For. & Urb. Green.* 11(4), p. 364
- [2] Nettle C. (2014) *Community gardening as a social action.* London: Ashgate Publishing. p. 258
- [3] Randolph J. (2011) *Environmental land use planning and management* (2 ed.). Washington: Island Press
- [4] Duží B., Frantál B., Rojo M. S. (2017) The geography of urban agriculture: New trends and challenges. *Morav. Geo. Rep.* 25(3), p. 130
- [5] Koopmans M. E., Keech D., Sovova L. et al. (2017) Urban agriculture and place-making: Narratives about place and space in Ghent, Brno and Bristol. *Morav. Geo. Rep.* 25(3), p. 154

- [6] Hatchett L., Brown L., Hopkins J. et al. (2015) "Something Good Can Grow Here": Chicago Urban Agriculture Food Projects. *Journ. of prevent. & interv. in the comm.* 43(2), p. 135
- [7] Krizan F., Lauko V. (2014) Retail Geography. Introduction to the issue.
- [8] Spilková J. (2012) Geografie maloobchodu a spotřeby: věda o nakupování. Univ. Karlova, Nakl. Karolinum.
- [9] Ozer E. J. (2007) The effects of school gardens on students and schools: Conceptualization and considerations for maximizing healthy development. *Health Educ. & Behav.* 34(6), p. 846
- [10] Somerset S., Ball R., Flett M., Geissman R. (2005) School-based community gardens: Re-establishing healthy relationships with food. *Journ. of the Home Econo. Insti. of Austr.* 12(2), p. 25
- [11] Apul D. S., Philpott, S. M. (2011) Use of Outdoor Living Spaces and Fink's Taxonomy of Significant Learning in Sustainability Engineering Education. *Journ. of Profess. Iss. in Engi. Educa. and Prac.* 137(2), p. 69
- [12] Bartlett P. F. (2011) Campus sustainable food projects: critique and engagement. *Amer. Anthropol.* 113(1), p. 101
- [13] Laycock R., Robinson Z., MacGregor S. (2015) What can university community gardens offer an 'alternative' food system? In: Connecting local and global food for sustainable solutions in public food procurement. Rome, *Proceed. of the Conf.* p. 257
- [14] Corrigan M. P. (2011) Growing what you eat: Developing community gardens in Baltimore, Maryland. *Appl. Geo.* 31(4), p. 1232
- [15] Krizan F., Kunc J., Bilková K. et al. (2017) Development and Classification of Shopping Centers in Czech and Slovak Republics: a Comparative Analysis. *AUC GEO.* 52(1), p. 18
- [16] Spilková J. (2017) Producing space, cultivating community: the story of Prague's new community gardens. *Agricul. and Hum. Val.* 34(4), p. 887